İÇİNDEKİLER

Çevirmenin Ön Sözü / 7
Teşekkür / 9
Ön Söz / 13
Giriş / 15
BÖLÜM I- Müslümanların Çin'deki Kökeni / 21
BÖLÜM II- Erken Dönem Çin'de Müslümanların Yerleştirilmesi / 49
BÖLÜM III- Orta Çağ Çin'inde Müslümanların Yerleşik Hâle Gelmesi / 75
BÖLÜM IV- Geç İmparatorluk Çin'inde
Müslümanların Rönesansı ve Mücadelesi / 102
BÖLÜM V- İmparatorluk Sonrası Çin'de Müslümanların Ulus İnşası / 129
BÖLÜM VI- Komünist Çin'de Müslümanlar ve Devlet Politikaları / 155
BÖLÜM VII - Modern Çin'de Müslüman Çeşitliliği / 184
BÖLÜM VIII- Çinli Müslümanlar, Küresel İslam Dünyası ve
Çin'in Artan Küresel Gücü / 214
Kaynakça / 243

Çevirmenin Ön Sözü

Çin, sahip olduğu geniş coğrafyası ve kültürel çeşitliliğinin yanı sıra 56 farklı grubu bünyesinde barındıran çok etnikli bir ülkedir. Çin'deki 56 resmî etnik gruptan 10'u İslam dinine mensuptur. Ortaya çıkışından bu yana İslam'ın Çin'de var olduğu dikkate alındığında, Çin'de İslam konusunun tarihsel ve toplumsal açıdan ele alınması oldukça önemlidir. Çin'de İslam, yalnızca dini bir olgu değil; tarih, toplum, kültür, ticaret ve Çin'in İslam dünyasıyla ilişkileri bağlamında ele alınması gereken çok boyutlu bir konudur.

Türkiye'de, Çin'de İslam'ın tarihsel süreç içerisindeki gelişimine ilişkin Türkçe kaynakların sınırlı olması, bu alandaki çalışmalara duyulan ihtiyacı daha da önemli hâle getirmektedir. Bu eser, Çin'de İslam'ın tarihsel gelişimi, Müslüman toplulukların farklı dönemlerde Çin toplumu içerisindeki konumu ve Çin'in İslam dünyasıyla ilişkileri konusunda kapsamlı bir çalışma sunması bakımından akademisyenler, araştırmacılar, öğrenciler ve konuya ilgi duyan okuyucular için yararlı bir başvuru kaynağı niteliğindedir. Dolayısıyla bu çalışmanın Türkçeye kazandırılmasındaki temel amaç, söz konusu alana ilişkin kapsamlı bir çalışmayı Türk okuyucunun erişimine sunmaktır.

Eser, İslam'ın Çin'e girişinden günümüze kadar uzanan tarihsel sürecin yanı sıra Çin'deki Müslüman toplulukları, Çin–İslam dünyası ilişkilerini ve bu ilişkilerin günümüzde kazandığı farklı boyutları ele almaktadır. Bu yönüyle çalışmanın, Çin'de İslam ve Müslüman topluluklar üzerine yazılmış Türkçe literatüre katkı sağlayacağı ve Çin ile İslam dünyası arasındaki tarihsel ve güncel ilişkilerin daha bütüncül bir biçimde anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Çeviri sürecinde temel yaklaşımım, kaynak metne anlam ve içerik bakımından sadık kalırken Türkçede akademik, anlaşılır ve akıcı bir anlatım oluşturmaktır. Çeviri boyunca özellikle Çin tarihine, kültürüne ve toplumsal yapısına ilişkin kavramların doğru aktarılmasına,

tarihî, siyasi ve güncel açıdan tartışmalı bölümlerin ise kaynak metindeki bağlamı korunarak aktarılmasına özen gösterilmiştir. Çin tarihine ve kültürüne özgü kavramların aktarımında, terimlerin tarihsel ve bağlamsal anlamları dikkate alınmıştır. Türkçede doğrudan karşılığı bulunmayan veya farklı anlamlarda kullanılabilen bazı kavramlar bağlama uygun biçimde karşılanmış, kaynak metnin okuyucu tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve gerekli görülen yerlerde ek bilgi sunmak amacıyla dipnotlarda açıklayıcı çevirmen notlarına yer verilmiştir.

Belirtmem gerekir ki bu eser, yazarın değerlendirmelerini ve başvurduğu kaynakları yansıtmaktadır. Çeviri, kaynak metne sadık kalınarak hazırlanmış olup eserde yer alan görüş ve değerlendirmeler tamamıyla yazara aittir. Çevirmen olarak amacım, kaynak metni Türkçe okuyucuya mümkün olduğunca doğru ve anlaşılır bir biçimde aktarmaktır.

Bu çevirinin Türkiye'de, Çin'de İslam'ın tarihsel gelişimi, Çin'deki Müslüman toplulukların tarihsel ve toplumal konumu ile Çin-İslam dünyası ilişkileri üzerine yürütülecek akademik çalışmalara ve Türkçe literatürün gelişimine katkı sağlamasını diliyorum. Eserin Türkçeye kazandırılmasında, bu çalışmayı gerçekleştirme konusunda beni teşvik eden, sahip olduğu zengin akademik bilgi ve birikimiyle süreç boyunca destek veren Prof. Dr. Semih Aktekin hocama, ayrıca çeviri sürecinde bilgi ve görüşlerine başvurduğum meslektaşlarıma teşekkür eder, kitabın okuyucular için yararlı olmasını temenni ederim.

Doç. Dr. Sema Gökenç Gülez

Teşekkür

Kaleme aldığım bu çalışmayı birçok kişinin yardımı ve desteği ile tamamlamam mümkün oldu. Bu vesile ile burada onları anmak ve teşekkür etmek isterim.

Kıymetli bilgilerini benimle paylaşarak, akademisyen olarak bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan hocalarımı burada anmak isterim. Kıymetli hocalarımdan merhum Peter J. Awn eşsiz bir danışman, mentor ve rol model olan hocalarımdandır. İslam Araştırmaları hususunda rehberliği için kendisine sonsuz minnet borçluyum. Onun hocalığını ve dostluğunu anarken kendisini özlemle hatırlayacağım. Yıllar içinde Çince öğrendiğim tüm hocalarım Helen Lau, Roger Yeu, Paul Rouzer ve Ghopal Sukhu'ya ve merhum Wu Pei-yi'ye minnettarım. Ayrıca Arapça hocalarım merhum Maan Madina ve Jeannette Wakin'e de teşekkür etmek isterim.

Kolombiya'daki lisans eğitimim sırasında, Çin Çalışmaları alanında uzman Robert Hymes, Myron Cohen ve merhum Wm. Theodore deBary hocalarımdan da ders alma ayrıcalığına sahip oldum, Hawaii Üniversitesindeki eski meslektaşım Roger Ames'ten çok şey öğrendim.

Çin'de İslam hakkında bilgimin ve kavrayışımın derinleşmesinde önemli katkıları olan akademisyenlerin başında Jonathan Lipman gelmektedir. Kendisi uzun yıllar boyunca hem akademik rehberliği hem de desteği ile hep yanımda oldu. Bunun yanı sıra, burada isimlerini tek tek anmamın güç olduğu pek çok değerli meslektaşıma da minnettarım. Zvi Ben-Dor Benite'den, Dru Gladney, Kristian Petersen, Leila Chérif-Chebbi, Maria Jaschok, Jackie Armijo, Wlodzimierz Cieciura, Matthew Erie, Oded Abt, Roberta Tontini, Chai Shaojin, Wang Yuting, Mao Yufeng, Wang Jianping, Ding Hong, Yang Guiping, Masumi Matsumoto ve Sachiko Murata'ya kadar pek çok isim bu alandaki akademik yolculuğumda hem akademik hem

de insani anlamda en büyük ilham ve başvuru kaynaklarım arasında yer almaktadır.

Çalıştığım kurumlarda birlikte görev yaptığım meslektaşlarıma da ayrıca teşekkür ederim. Bu kişilerin başında, Hawaii Üniversitesi Mānoa Kampüsü Din Bölümü'nde Çin'de İslam'a adanmış ilk dersi verme fırsatını sunan eski Bölüm Başkanım Helen Baroni gelmektedir. Hâlihazırda görev yaptığım Çin Hong Kong Üniversitesi (CUHK), Edebiyat Fakültesi'nin sağladığı yayın desteği ve özellikle metindeki hassas konuların ele alınışına dair yapıcı önerileri için Dekan Max Tang'a şükranlarımı sunarım. Kültürel ve Dini Çalışmalar Bölümü'ndeki meslektaşlarımın desteği de bu süreci kolaylaştırmıştır. Özellikle Tam Wai Lun'un kariyer planlamama yönelik yerinde tavsiyeleri, bu çalışmanın şekillenmesinde etkili olmuştur. Bölüme uyum sürecinde destek veren Lai Chi Tim, Lai Pan-chiu ve John Lai'ye, aynı dönemde üniversiteye başlayan ve her aşamada dayanışma içinde olduğumuz Huang Weishan'a teşekkür ederim. Ayrıca diğer bölümlerden David Faure, Gordon Matthews ve Maria Tam'ın nazik ve teşvik edici yaklaşımları da benim için kıymetli olmuştur.

2018 yılında Çin Hong Kong Üniversitesinin izniyle, Oxford Merkezi İslam Araştırmaları'ndan aldığım daveti kabul etme fırsatını yakaladım. Abdul Aziz al-Mutawa Misafir Araştırmacısı olarak merkezde bulunduğum süre boyunca bu kitabın araştırma ve yazım çalışmalarına başladım. Bu imkân, merkezin direktörü Farhan Nizami'nin cömertliği ve misafirperverliği olmadan mümkün olmazdı. Oxford'da bulunmam süresince merkezin idari kadrosu ve araştırmacıları hem akademik çalışmalarımda hem de günlük yaşamımda büyük destek ve kolaylık sundular. Özellikle kütüphane sorumlusu Dinah Manisty, müdür yardımcısı Richard Yousif Weyers ve araştırma bursiyerleri Talal al-Azem, Michael Feener ile George Malagaris'in katkıları ve sıcak yaklaşımları benim için son derece kıymetliydi.

Elbette, hiçbir kitap yayınevi olmadan varlık kazanamaz. Bu nedenle, öncelikle bu alandaki çalışmalarımı fark ederek beni "..... İslam" dizisi kapsamında bu kitabı yazmaya davet eden I.B. Tauris'e

içtenlikle teşekkür ederim. İlk teması kurarak süreci başlatan editör Alex Wright'a ve projeyi yayına kadar titizlikle takip eden Sophie Rudland'a ayrıca şükranlarımı sunarım.

2015 yılından bu yana evim olan Hong Kong'da, bu çalışmaya doğrudan ya da dolaylı katkı sunmuş kıymetli bir dost çevresine sahibim. İslam Kültür Araştırmaları Merkezi'nin hamisi olan İmam Nureddin Yang'ın cömertliği olmasaydı bugün bulunduğum noktaya ulaşmam mümkün olmazdı. Merkezde yürüttüğüm çalışmaları ise Aida Wong ve Asiah Yang'ın özverili desteği olmadan gerçekleştiremezdim. Ayrıca merkezin yetenekli ve çalışkan doktora sonrası araştırmacıları ile araştırma asistanları İbrahim Bao, Gong Fang, Ruslan Yusupov ve Elliot Lee bu sürecin ayrılmaz bir parçası oldular. Çin Hong Kong Üniversitesinde ilk lisansüstü asistanım olan, bugün ise doktora sonrası araştırmacı ve değerli bir meslektaşım olarak yanımda yer alan Hung Tak Wai'nin desteği ise Hong Kong'a geldiğim günden bu yana özel bir anlam taşımaktadır. Hong Kong'daki yerel Müslüman topluluğu üyeleri de burada hem hayatımı hem de çalışmalarımı zenginleştirmiştir. Hei Honglu, İmam Uthman Yang, Basmah Lok, Müftü Arshad ve adını tek tek sayamadığım daha pek çok kişi, bu süreçte bana ilham ve güç kaynağı oldular.

Aile, bize miras kalan ve seçtiğimiz olmak üzere iki biçimde var olmaktadır. Kendimi her iki hâliyle de bahtiyar sayıyorum, nitekim onlar benim için adeta ayrılmaz birer parça gibidirler. Bu çalışmayı, süreç boyunca manevi varlıklarını hep yanımda hissettiğim sevgili annem ve babam Edith ve Joel Frankel'in aziz hatırasına ithaf ediyorum. Kız kardeşim Risa Frankel Swersey ise her zaman yanımda oldu ve kitabı yazdığım dönemde de desteğini hep yanımda hissettim. Kardeşimin eşi Kevin Swersey ise bana başarmam için gerekli motivasyonu ne ölçüde sağladığını belki hiçbir zaman tam olarak bilmeyecek. Mark Gandolfi, azim ve dayanıklılık üzerine paylaştığı hayat dersleriyle yükümü hafifletti. Hayat boyu süren dostluğu ve bana olan sarsılmaz inancı için dostum Blake Morgan'a, yıllara dayanan arkadaşlığı için Bishakh Som'a, hem yakın bir sırdaş hem de değerli

bir çalışma arkadaşı olan Mohammed Sudairi'ye, hayatın iniş çıkışlarını birlikte paylaştığım Amira He'ye, her zaman dinleyen, karşılık veren ve zor zamanlarda yükü omuzlayan Maica Panek Knisely'e (ve bu proje süresince sağlam bir zemin edinmemde yardımcı olan ortak dostumuz Klaus Märtens'e) içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Adını anmayı unuttuğum kişiler varsa affola, her birinize gönülden minnettarım. Son olarak Hakikat'e şükür ve hamd eder, bu çalışmadaki hataların tüm sorumluluğunu üstlenirim.

Ön Söz

Bu kitapta geçen yabancı terimlerin çoğu Çince ya da Arapça olup, aşağıdaki gibidir:

Çince kelimelerin aktarımında, günümüz Çin Halk Cumhuriyeti'nde ve çağdaş akademik yayınlarda resmi standart olarak kabul edilen Pinyin sistemi esas alınmıştır. Bununla birlikte, Amerikan Kütüphaneler Birliği ve Kongre Kütüphanesi'nin (ALA-LC) Çince romanizasyon yönergelerinde olduğu gibi tonlama işaretleri kullanılmamıştır. Zira tonlama işaretleri hem dizgi sürecini zorlaştırmakta hem de okuma akışını ağırlaştırmaktadır. ALA-LC uygulamasından farklı olarak, çok heceli Çince birleşik kelimelerin özgün yapısını yansıtmak amacıyla heceler bitişik yazılmıştır (örneğin: *qingzhen*).

Arapça kelimelerin romanizasyonunda ise ALA-LC'nin 1997 tarihli Romanizasyon Tabloları, Latin Alfabesi Dışındaki Yazı Sistemleri için Çevriyazı Şemaları adlı kılavuz temel alınmıştır. Arap alfabesini kullanan diğer İslam dillerinden (örneğin Farsça) gelen sınırlı sayıdaki kelimede de yine Arapça için belirlenen ALA-LC esasları uygulanmıştır. Bununla birlikte, İngilizcede yerleşik yazımı bulunan yer adları ve özel isimlerde (örneğin *Mecca*) ALA-LC çevriyazımı (*Makka*) yerine yaygın kullanım tercih edilmiştir.

Giriş

İslamofobi sadece Batı toplumlarına özgü bir olgu değildir. Çin'deki pek çok gayrimüslimin de benzer ön yargılara sahip olduğuna rastlamak mümkündür. Müslümanların, neredeyse İslam'ın ortaya çıkışından bu yana, yani bin yılı aşkın bir süredir Çin'de yaşadığı düşünüldüğünde, Çin toplumunda İslam hakkındaki bilgi eksikliği oldukça şaşırtıcıdır. Üstelik Çin'de Müslüman bir topluluğun ve en az bir caminin bulunmadığı neredeyse hiçbir şehir yoktur. Sadece Pekin'de başlı başına yaklaşık 200.000 Müslüman yaşamakta ve burada yetmişten fazla cami bulunmaktadır. Azınlık konumunda olan Çinli Müslümanlar, Çin kültürü ve tarihi hakkında bilgi sahibi olmaları beklenirken, bu durumun karşılıklı bir nitelik taşımadığı görülmektedir.

Çinli vatandaşlar kendi ülkelerindeki Müslümanlar hakkında ne kadar az bilgi sahibi iseler, dış dünyadaki yabancı insanlar ise bundan daha az bilgiye sahiptir. Çin'de Müslümanların bulunduğunu ve üstelik Müslümanların yüzyıllardır orada yaşadıkları söylendiğinde, dünyanın farklı yerlerindeki pek çok insan bunu şaşkınlıkla karşılamaktadır. Dünya gündemine ilişkin kendisini bilgili sayanlar ise Çin'in en batısındaki Sincan Uygur Özerk bölgesinde[1] yaşayan Türkî kökenli Uygur Müslümanları hakkında bir şeyler okumuş olabilirler. Batı basınında ise Çin'in Uygurlara yönelik baskı politikalarını iddia etikleri haberler son yıllarda giderek daha sık yer almaktadır. Ancak bu tür haberleri okuyanlar bile Çin'deki Müslümanların büyük çoğunluğunun Çince konuştuğunu ve dış görünüş itibarıyla Han Çinlilerinden[2] ayırt edilemediğini öğrendiklerinde, çoğu zaman şaşırmaktadır. Günümüz Çin'inin sosyo-politik yapısını ve Çin ile İslam dünyası arasındaki jeopolitik ilişkileri anlamak isteyenlerin,

[1] Kaynak metinde *Xinjiang* olarak geçen bölge adı, Türkçe çeviride ilk kullanımda Sincan Uygur Özerk Bölgesi şeklinde kullanılmış, sonraki kullanımlarda ise Sincan olarak kısaltılmıştır. (Ç.N.)

[2] Han Çinlisi ya da Han Ulusu (Hanzu, 汉族) Çin'de yaşayan nüfusun çoğunluğunu oluşturan en büyük gruptur. (Ç.N.)

bu iki büyük medeniyetin tarihsel ve çağdaş kesişim alanlarını daha yakından incelemeleri yerinde olacaktır.

Çin, dünyanın en kalabalık ülkesi olup, dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda ilerlemektedir. Müslümanlar ise dünyada en hızlı büyüyen dini topluluktur ve önümüzdeki yüzyılın başlarına gelindiğinde, İslam dininin dünyadaki en fazla mensuba sahip din hâline gelmesi muhtemeldir. Çin'in ekonomik büyümesi ve sanayisi hâlen büyük ölçüde Asya ve Afrika'daki Müslüman çoğunluklu ülkelerden gelen fosil yakıtlara dayanmaktadır. Aynı ülkeler, Çin malları, teknolojisi ve iş gücü için giderek genişleyen pazarlar oluşturmaktadır. Buna karşılık Çin, Müslüman ülkelere askerî teçhizat ve altyapı desteği sunmaktadır. Çin ile İslam dünyası arasındaki iş birliği, çoğu zaman Batı (özellikle Amerikan) hegemonyasına karşı koyma yönündeki ortak bir çıkar anlayışıyla beslenmektedir. Çin ile Müslüman iş birlikçileri ve ortakları güç ve görünürlüklerini artırmaya devam ettikçe, aralarındaki iş birliği ve karşılıklı bağımlılık, öngörülebilir gelecekte uluslararası ilişkiler üzerinde daha da büyük bir etki yaratacaktır.

Jeopolitik odağın giderek Asya'ya kaymasıyla birlikte, dünyadaki gelişmeleri yakından izleyenlerin Çin ile küresel İslam arasındaki ilişkilere dikkat kesilmeleri gerekir. Bu iki medeniyet arasındaki tarihsel karşılaşmalar, Batı ve Doğu Asya'yı birbirine bağlayan geniş coğrafi hat üzerinde yüzyıllar boyunca ekonomik, siyasal ve kültürel etkileşimler aracılığıyla dünya tarihinin şekillenmesinde rol oynamıştır. İpek Yolları çeşitli emtiaların ve düşüncelerin dolaşımını mümkün kılmıştır. Çin'in günümüzde dünya gücü olma yönündeki isteği ile maddi kaynaklar, dış pazarlar arayışı ve stratejik bölgelerde daha fazla nüfuz etme isteği ihtişamlı geçmişi hatırlatmaktadır. Bu hedefler, Çin'in Orta Asya'daki ve daha ötesindeki Müslüman ülkelere karayolları üzerinden açılımını da teşvik etmektedir. Çin ile İslam dünyası tarih boyunca Güneydoğu Asya ve Hint Okyanusu havzasını kapsayan alanda deniz ticareti aracılığıyla etkileşim hâlinde olmuştur. Bugün de bu bölgelerde yoğun bir temas hâlindedirler. Söz konusu

kara ve deniz güzergâhları, Çin'in ticari, siyasi ve kültürel etkileşimler aracılığıyla dünyanın yarısıyla bağlantı kurmayı hedeflediği amiral gemisi "Kuşak ve Yol Girişimi'nin"[3] temelini oluşturmaktadır.

Tang Hanedanı (唐朝, 618–906) döneminden itibaren Çin ile İslam dünyası arasında başlayan kara ve deniz ticareti, Batı ve Orta Asya tüccarlarının ve paralı askerlerin Çin'e gelmesine sebep olmuş ve bu kişiler zamanla bugün Çin'de yaşayan oldukça kalabalık Müslüman nüfusun ataları hâline gelmiştir. Resmi devlet verilerine göre, günümüzde Çin'de yirmi ila yirmi beş milyon arasında Müslüman yaşamaktadır. Söz konusu Müslümanlar geçmişten günümüze Çin-İslam ilişkilerinin bir ürünü olan çeşitli etnik gruplara mensup olmalarının yanında, Çin ile İslam dünyası arasındaki etkileşimlerde de önemli bir rol oynamaya devam etmektedir.

Müslümanların Çin'e ilk ayak basmalarından bu yana aradan geçen 1200 yıl boyunca, Müslüman topluluklar Çin'in tarihsel süreçlerinin, Çin dışındaki İslami geleneklerin gelişiminin ve jeopolitik dinamiklerin etkisi altında köklü dönüşümler yaşamıştır. Günümüzde, Çin'deki Müslümanlar oldukça çeşitlilik gösteren bir nüfusu oluşturmaktadır. Elli beş azınlık milletin ya da etnik grubun onunu Müslümanlar teşkil etmekte ve bu gruplar diğer azınlıklarla birlikte ve Han Çinlileri'nden oluşan çoğunluğun arasında yaşamaktadır. Söz konusu Müslüman azınlıklar, onları kısmen bir arada tutan İslamî aidiyet bağı dışında, çok kültürlü ve çok azınlıklı bir devlet yapısı içinde hem birbirlerinden hem de gayrimüslim etnik gruplardan birçok açıdan farklıdır. Coğrafi, etnik köken, dil, ekonomik durum, eğitim düzeyi, mezhepsel farklılıklar ve akrabalık bağları gibi pek çok unsur, bu topluluklar arasındaki ayrışmayı belirleyen faktörler arasında yer almaktadır. Konuyu daha da karmaşık hâle getiren bir diğer husus ise her bir grubun kendi içerisinde çeşitlilik göstermesidir. Öyle ki bu gruplar dindarlık-sekülerlik düzeyleri ve

[3] Antik İpek Yolu'nu canlandırmak amacıyla 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından ileri sürülen "Bir Kuşak Bir Yol Girişimi (Belt and Road Initiative, 一带一路)" güzergâh üzerinde bulunan ülkeler ile ikili iş birliklerine dayanan önemli bir ekonomi ve kültür projesidir. (Ç.N.)

"Çinlilik" dereceleri bakımından yani ana akım olan Çin toplumu ve Çin kültürüyle bütünleşmelerine göre birbirinden ayrışan alt gruplar barındırmaktadır. Ne yazık ki bu tür kategoriler politikacıların, sıradan gözlemcilerin ve hatta bazı araştırmacıların Çin'in kendi Müslüman nüfusu ile arasındaki ilişkiyi ya çatışma ya da uyum ekseninde indirgemesine yol açmıştır. Oysa gerçekte Çin kültürü, toplumu ve siyasal yapısı Müslüman topluluklar üzerinde hem birleştirici hem de ayrıştırıcı etkiler yaratmıştır. Bazı Müslüman gruplar özerkliklerini ve özgün kimliklerinin korumaya yönelirken, bazıları ana akım toplumsal yapıyla bütünleşmeyi ve kültürel sentezi tercih etmiştir. Her iki farklı yönelimler, İslam'ın belirgin biçimde Çin'e özgü yorum ve ifade biçimlerinin gelişimine katkıda bulunmuştur.

Bu kitabın temel ve süreklilik arz eden temalarından biri de Çinli Müslümanların hem geçmişte hem de günümüzde içinde bulundukları çok katmanlı ve zaman zaman paradoksal durumudur. Onlar, Çin toplumu ve devleti ile olan ilişkilerinde aynı anda hem içerden hem de dışardan olma hâlini deneyimleyerek karmaşık bir kimliği müzakere etmektedirler. Bazı kesimler, Çin'deki Müslümanları diaspora ya da hibrit kimlikler çerçevesinde değerlendirmektedir. Ancak bu çalışma, aynı anda hem Çinli hem de Müslüman olma durumunu ifade etmek üzere "eş zamanlılık" kavramını tercih etmektedir. Her ne kadar Çinli Müslümanlar her iki mirasları arasında bir kopukluk görmeseler de içinde bulundukları kültürel çevre her zaman kapsayıcı değildir. Çoğunluğu oluşturan Han Çinlilerin perspektifinden bakıldığında, Müslüman yurttaşların tarihsel kökenlerine ilişkin "yabancılık" algısının devam ettiği görülmektedir. Bu durum Çinli Müslüman bireyler ve topluluklar üzerinde, toplumda dahil olabilmek ve aidiyet kazanabilmek amacıyla ana akım topluma uyum sağlama yönünde sürekli bir eğilim oluşturmuş, daha uç bazı durumlarda ise bu eğilim, hayatta kalabilmenin bir yolu hâline gelmiştir. Tarihsel süreçte ve Çin milliyetçi bakış açısında, Çin kültürünün tartışmasız üstünlüğüne, Çinli olmayan kültürlerin daha aşağı konumda görülmesine ve yabancılara karşı duyulan güvensizliğe ilişkin bir anlayış

bulunmaktadır. Yüzyıllardır Çin'de yaşamış ve oraya yerleşmiş olmalarına rağmen Müslümanlar, yabancı kökenli oldukları yönündeki algı nedeniyle hâlâ yabancı olarak görülmektedirler. Çin'in tarihsel sekülerleşme eğilimi ile İslam'ın geleneksel yapısını koruma konusundaki sürekliliği arasındaki ayrışma, görünürdeki bu uyumsuzluğu daha da belirgin hâle getirebilir. Bununla beraber, ayrışmışlık algısı ve gerçeğinin yanında, Müslümanlar Çin'in ayrılmaz bir parçasıdır. Yin ve Yang[4] arasındaki uyum ve farklılık aşağıda sunulan anlatı boyunca temel bir akım oluşturmaktadır.

Kendilerine özgü yerel özellikleri ve aksanları ile Çin'deki İslam, dünya genelinde 1.8 milyar Müslüman tarafından yaşanan dini geleneğin ayrılmaz bir parçası olarak tanınabilir.[5] Çinli Müslümanlar tek tanrı olan Allah'a iman eder ve Hz. Muhammed'in, O'nun peygamberi ve elçisi olduğunu kabul ederler. Günde beş vakit namaz kılar ve yönlerini Mekke'ye çevirirler; zekât verir, Ramazan ayında oruç tutar ve imkanları dahilinde hac ibadetini yerine getirirler. Çin ya da diğer bölgelere ait yemekleri tüketmekle birlikte, Kur'an ve Hz. Peygamberin öğretilerinde belirtilen helal-haram ilkelerine riayet ederler. Temizlik ve ölçülülük konusundaki gelenekleriyle övünür, evlilik ve aile kurumuna, İslam dünyasının genelinde olduğu gibi büyük önem atfederler. Bununla birlikte, tüm bunları Çin'in toplumsal normları ve hukuki düzenlemeleri çerçevesinde, Çince ya da diğer etnik grupların dilleri ile ifade etmekte ve yaşamaktadırlar.

Çin'deki Müslümanların kendi içindeki çeşitliliği hem zorluklar hem de fırsatları beraberinde getirmektedir. Bir yandan, bazı Müslümanlar Çin yönetimine karşı pek de olumlu bir tutum sergilememektedir. Özellikle Uygur etnik grubu bağlamında bağımsızlık ya da "ayrılıkçı" hareketler olumsuz biçimde gündeme gelmiştir.

---

[4] Yin ve Yang birbirine zıt kavramlar olarak ele alınmaktadır. Çin düşünce sistemi ve toplumunda önemli bir yere sahiptir. Yin (阴) kelime anlamı olarak karanlık demek iken, Yang (阳) aydınlık anlamına gelmektedir. (Ç.N.)

[5] Jeff Diamant, 'The Countries with the 10 Largest Christian Populations and the 10 Largest Muslim Populations', Pewresearch.org, 1 April 2019. https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/04/01/the-countrieswith-the-10-largest-christian-populations-and-the-10-largest-muslimpopulations/, Erişim, 2 Ağustos 2020.